

Předmluva

Pro valnou většinu vysokoškoláků mé generace jsou zkušenosti s ozbrojenými silami komunistického Československa neodmyslitelně spjaty se „studiem“ na vojenských katedrách při vysokých školách. Jediná kompenzace tohoto nenávratně promarněného času na vojenské katedře Univerzity Karlovy v Praze-Motole spočívala v možnosti nahlédnout do uvažování jejího vojensko-pedagogického sboru. Legendární vedoucí učitel několika ročníků studentů filozofické fakulty, podplukovník Miroslav Brabec, který to z pekařského učně dotáhl až „na profesora na čtyři univerzity“, si ještě v roce 1987 stěžoval, že svou vojenskou kariéru asi skončí, aniž by se projel po Václavském náměstí v bojovém vozidlu pěchoty, když už to „propásl v devětašedesátém“. Poněkud optimističtější se na svět díval nadpraporčík Michal Marcišín, který svým studentům v chvílích dobrého rozmaru radil, aby si v plné polní nechali místo na „zlato, co nakradem imperialistům, až to spustíme“. Před vzrůstající vojenskou silou Západu nás naopak varoval podplukovník Josef Mrázek: „Jestli si myslíte, že za Šumavou sedí na pařezu americkéj voják s marlborem v hubě a děvku na klíně a čeká, až vám se podaří nasadit si plynovou masku, tak se moc mejlíte.“ Tehdy jsme výroky tohoto typu považovali za výplody mozků poškozených léty zahálky a nadměrné konzumace alkoholu. Netušili jsme, do jaké míry ve skutečnosti odrážejí úvahy tehdejších strategiů východního bloku.

* * *

Tento svazek přináší ojedinělý soubor dokumentů uložených ve Vojenském ústředním archivu v Praze. Česká republika byla jednou z prvních zemí bývalé Varšavské smlouvy, která v plném rozsahu odtajnila veškeré dokumenty týkající se historie východní aliance, a to nejen scénáře cvičení a zápisy z jednání, ale především válečné plány samé. Československé plány přirozeně jen odrážejí plány sovětské, ale

v situaci, kdy přístup do sovětských vojenských archivů prakticky neexistuje, představují jedinečný zdroj poznání o východní vojenské strategii.

Získat a zpřístupnit co nejvíce těchto materiálů je jedním z cílů mezinárodního projektu Paralelní dějiny NATO a Varšavské smlouvy (www.php.isn.ethz.ch) zřízeného Archivem národní bezpečnosti při Univerzitě George Washingtona ve Washingtonu, D. C. (Projekt pokračuje od roku 2006 pod názvem Parallel History Project on Cooperative Security). Díky neúnavné činnosti amerického historika českého původu Vojtěcha Mastného, který projekt vede, jsou dnes prostřednictvím internetu k dispozici tisíce stránek kdysi supertajných dokumentů produkovanych oběma aliancemi. Je svým způsobem ironie, že historikové dnes vědí více o minulosti Varšavské smlouvy než o minulosti NATO, které teprve postupně dává k dispozici dokumenty ze své minulosti.

Měl jsem to štěstí, že mne Vojtěch Mastný v roce 1999 požádal o spolupráci při získávání přístupu k československým dokumentům. V následujících letech jsem s podporou Ústavu mezinárodních vztahů a Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky bádával ve Vojenském ústředním archivu a pokračoval ve Vojtěchově korespondenci s ministerstvem obrany a generálním štábem ve snaze získat nové a nové dokumenty. Je nutno poznamenat, že přístup všech těchto institucí byl příkladný a hodný člena Severoatlantické aliance. Bez promptní reakce ze strany ministerstva obrany a generálního štábu a vynikajících studijních podmínek ve Vojenském ústředním archivu by tato edice vůbec nemohla vzniknout, stejně jako bez výzkumného a publikačního grantu ministerstva zahraničí.

Můj výzkum se soustředil především na fond Varšavská smlouva, který vznikl v roce 1998 výběrem ze všech ostatních sbírek Vojenského ústředního archivu. Záměrem při vytvoření tohoto fondu bylo shromáždit všechny dokumenty relevantní k historii Varšavské smlouvy. Třebaže původní myšlenka byla dobře míněna, odvrácenou stranou je, že záleželo čistě na názoru archiváře, zda určitý dokument do nově vzniklého fondu zařadí či nikoli. Samostatnou a nejdůležitější částí fondu jsou dokumenty z operační místnosti generálního štábu, převedené v roce 2001 do archivu na mou žádost. Právě tam se nachází většina dokumentů zveřejněných v tomto svazku.

Vzhledem k pracovní vytíženosti pracovníků archivu, na níž se nešťastně podepsaly i povodně roku 2002, je fond Varšavská smlouva dosud nezpracován. Dokumenty, které byly odtajněny v roce 1998, jsou

tedy badatelům nedostupné. Dopad toho, že Česká republika byla první zemí, která své dokumenty k historii východní aliance odtajnila, tak byl prakticky nulový. A pro ty, kteří měli jako já to štěstí, že se k dokumentům přece jen dostali, to znamená probírat se listem po listu mnoha desítkami nepopsaných kartonů. Doufejme, že tato neutěšená situace nebude trvat navěky.

Je paradoxem, že jsem musel kopie kdysi přísně tajných dokumentů Varšavské smlouvy kvůli nedostatku místa ve svém bruselském bytě skladovat ve své kanceláři v NATO, kde jsem od roku 2000 zaměstnán. Budiž to alespoň trochu zadostiučiněním všem těm, kdo mají pocit, že jsme se se svou minulostí stále ještě nevypořádali. Výsledky výzkumu o historii Varšavské smlouvy přijdou k užítu i v mé současné práci pro NATO, kde mám na starosti práci s veřejným míněním v zemích bývalého Sovětského svazu. Až příliš často se tam setkávám s názorem, že Severoatlantická aliance je v podstatě obdobou Varšavské smlouvy a jako taková by už vlastně ani neměla existovat. Válečné plány zde otištěné dostatečně jasně ukazují, že o nějaké větší podobnosti lze mluvit stěží.

Jádro této knihy tvoří čtrnáct dokumentů, jež s příkladnou pečlivostí připravily k tisku pracovnice edičního oddělení Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR Jitka Svobodová a redaktorka Jaroslava Jiskrová. Kromě jiných písemností jde především o válečné plány nebo jejich shrnutí od roku 1951 do roku 1990. Kopie těchto a dalších dokumentů z Vojenského ústředního archivu spolehlivě pořizovaly archivářky Margita Kolenová a Marie Babáková. Dvě přílohy jsou výsledkem úsilí talentovaného vojenského historika Karla Siebera. První je dokument z roku 1961 o plánovaném snížení hladiny vody ve vltavských přehradách, druhou přílohu představuje výběr z rozhovorů s československými generály, vedených v rámci projektu Paralelních dějin.

Dokumenty uvádí do historického kontextu studené války má studie, kterou v různých stadiích četli a komentovali mí kolegové a přátelé. Prvními z nich byli čtenáři všech mých textů – profesor bezpečnostních studií v Marshallově centru a posléze ministr obrany dr. Jiří Šedivý a jednatel nakladatelství Dokořán dr. Marek Pečenka. Na řadu formulačních nepřesností mne upozornil slibný historik dr. Vít Smetana z Ústavu pro soudobé dějiny, již zmíněný Karel Sieber a vojenský historik dr. Pavel Minařík. Cenné komenáře poskytl též dr. Oldřich Tůma, ředitel Ústavu pro soudobé dějiny, stejně jako historik a diplomat dr. Jaroslav Šedivý. Téměř hotový text

zhlédl svým náročným okem rovněž Vojtěch Mastný. S rozluštěním řady dobových vojenských zkratk pomohl někdejší velitel Západního vojenského okruhu Československé lidové armády, generál v. v. Mojmír Zachariáš.

Poděkování patří i mé ženě Karin, která s tolerancí sobě vlastní snášela léta, kdy část našich dovolených pohlcoval můj archivní výzkum, a srdnatě čelila mým špatným náladám, když onen výzkum nepokračoval tak, jak bych si představoval.

Petr Luňák

Brusel, březen 2007